

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

THE PROBLEMS OF TRANSPARENCY PRINCIPLE'S LEGAL CONFIRMATION IN THE EXECUTIVE POWER ACTIVITIES IN NATIONAL LEGISLATION

Пилаєва В.М.,

*аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Стаття присвячена визначенню сучасного стану нормативного закріплення принципу прозорості в діяльності виконавчої влади на рівні національного законодавства. Проаналізовано норми вітчизняного законодавства в сфері регулювання відносин прозорості виконавчої влади. Виділені основні проблеми нормативного закріплення принципу прозорості в діяльності виконавчої влади у вітчизняному законодавстві, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: принципи діяльності виконавчої влади, прозорість, гласність, підзвітність, право доступу до публічної інформації, спрощення мови адміністрування, нормативне закріплення.

Статья посвящена определению современного состояния нормативного закрепления принципа прозрачности в деятельности исполнительной власти на уровне национального законодательства. Проанализированы нормы отечественного законодательства в сфере регулирования отношений прозрачности исполнительной власти. Названы основные пробелы нормативного закрепления принципа прозрачности в деятельности исполнительной власти в отечественном законодательстве, предложены пути их решения.

Ключевые слова: принципы деятельности исполнительной власти, прозрачность, гласность, подотчетность, право доступа к публичной информации, упрощение языка администрирования, нормативное закрепление.

The article defines modern state of the principle of transparency's legal confirmation in the executive power activities at the level of national legislation. The norms of national legislation in the sphere concerning regulation of transparency relations of the executive power are analyzed. The main problems of legal confirmation the principle of transparency in the executive power activities in national legislation are reflected, the ways of their solution are proposed.

Key words: principles of the activities executive power, transparency, openness, publicity, accountability, access to information, simplification of administrative language, legal confirmation.

Постановка проблеми. Одразу після проголошення державної незалежності в Україні починає створюватися національна система законів та підзаконних нормативно-правових актів, правове регулювання яких направлено на створення та забезпечення основ демократичного публічного управління, яке підзвітне громадянському суспільству. В свою чергу формування відповідної правової бази, яка б могла забезпечити належне регулювання основ демократії в країні, було б неможливе без закріплення та гарантування законодавцем права доступу кожного до публічної інформації та впровадження основ прозорого та відкритого державного управління. Поступово прозорість діяльності органів виконавчої влади стає складовою частиною основоположних засад утвердження та гарантування права кожного на доступ до інформації в сфері державного управління, гарантією інформування, впливу громадян на розбудову державної політики та участь в управлінні державними справами.

Стан дослідження. Саме поняття «прозорість» має іноземне походження та утворилося від латинських «trans» – прозорий та «pareo» – бути очевидним. Дослівний переклад на українську мову англійського терміну «transparency» означає «прозорість». Прозорість як принцип діяльності

органів виконавчої влади є багатогранною категорією, яка покликана забезпечувати право доступу до публічної інформації, прозорість, відкритість, гласність, зрозумілість та підзвітність дій (рішень) посадових осіб публічної адміністрації.

Історично на теренах розбудови української незалежності, правове регулювання відносин у сфері забезпечення відкритості та прозорості органів виконавчої влади вперше було здійснено із прийняттям у 1992 році Закону України «Про інформацію», який вперше закріпив відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту всієї інформації в державі, загальні засади інформаційних відносин в державі та засади державної інформаційної політики. В свою чергу практика його застосування показала, що через суттєві недоліки та прогалини він не встановлював дієвого механізму реалізації права на доступ до інформації [12, с. 25]. Він швидко вичерпав свій потенціал і вже не відповідає потребам суспільно-політичного та громадського життя, суттєво розходиться з європейськими стандартами забезпечення доступу населення до урядової та іншої офіційної інформації, не містить в собі відповідних юридичних і організаційних гарантій такого доступу, погано узгоджується з існуючою практикою Європейського суду з

прав людини в Страсбурзі із застосування статті 10 Європейської конвенції з прав людини та основних свобод 1950 року [13, с. 1]. Наступним етапом нормативного закріплення принципу транспарентності стало прийняття Конституції, яка, серед іншого, проголосила право доступу до публічної інформації, право участі в управлінні державними справами, принципи прозорості, гласності та відкритості державної влади.

Не дивлячись на багаторічну історію нормативного закріплення основ права доступу до публічної інформації, прозорості та відкритості державної влади, принцип транспарентності діяльності органів виконавчої влади виступає новелою для вітчизняного законодавця. Саме тому метою статті є визначення сучасного стану нормативного закріплення принципу транспарентності виконавчої влади на рівні національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи, що національна система законодавства налічує великий масив актів, які закріплюють основи принципу транспарентності виконавчої влади, необхідно відмітити, що правове регулювання принципу транспарентності позбавлене ознак системності, єдності та узгодженості. Головною проблемою нормативного регулювання принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади сьогодні є відсутність в національному законодавстві норми, яка б закріплювала дефініцію та зміст принципу транспарентності як органів державної влади, так і виконавчої гілки зокрема. В свою чергу під нормативним закріпленням принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади ми розуміємо систему норм національного законодавства, які закріплюють ключові категорії комплексного принципу транспарентності та регулюють суспільні відносини з приводу реалізації громадянами права на доступ до публічної інформації, забезпечення принципів відкритості, прозорості, гласності, підзвітності та вимоги спрощення мови адміністрування в діяльності органів виконавчої влади в Україні.

Сьогодні засади закріплення та гарантування принципу транспарентності забезпечуються цілою низкою законів та підзаконних нормативно-правових актів. Основу забезпечення принципу транспарентності закладають норми Конституції України, міжнародно-правові акти, що ратифіковані Верховною Радою України, серед яких особливе значення мають: Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року, Віденська декларація і Програма дій, прийнята на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 року, Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) від 25 червня 1998 року, Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті», прийнята 12 грудня 2003 року; та акти національного законодавства: Закони України «Про доступ до публічної інформації» 13 січня 2011 року, «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року,

«Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року, «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23 вересня 1997 року, «Про державну таємницю» від 21 лютого 1994 року, «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року, «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року, «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 року, ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року, «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року, «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року, «Про державну службу» від 17 листопада 2011 року, «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, Указ Президента України від 5 травня 2011 року. № 547/2011 «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації», Указ Президента України від 10 червня 1997 року № 503 «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності», Указ Президента України від 1 серпня 2002 року № 683/2002 «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади», Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 29 вересня 2002 року № 1302 «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади», Програма діяльності КМУ «Відкритість, дієвість, результативність» від 17 березня 2003 року, Розпорядження від 26 листопада 2014 року № 1176-р «Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2014–2015 роках», Постанова КМУ від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», Розпорядження КМУ від 13 грудня 2010 року № 2250-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні», Постанова КМУ від 18 липня 2007 р. № 950 «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України», Постанова КМУ від 30 листопада 2011 року № 1242 «Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, Кабінет Міністрів України», Лист Міністерства Юстиції України від 21 червня 2011 року «Нове в законодавстві про інформацію», Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 3 травня 2012 року «Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи» та інші.

Центральним нормативно-правовим актом, який закріплює основи принципу транспарентності в діяльності виконавчої влади є Закон України «Про доступ до публічної інформації», що був прийнятий разом із прийняттям нової редакції Закону «Про інформацію» у травні 2011 року. Закон України «Про доступ до публічної інформації» був розроблений з метою усунення колізій, прогалин у сфері регулю-

вання реалізації права на доступ до інформації та створення ефективного механізму гарантування максимального доступу до інформації, що знаходиться в органах публічної влади України [11, с. 25]. Не дивлячись на те, що метою Закону є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації, він не в змозі забезпечити необхідний рівень реалізації принципу транспарентності на практиці.

З одного боку, в Законі вказані принципи: максимальної відкритості публічної інформації: «публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом» [2]; прозорості як «вільного отримання, поширення та будь-якого іншого використання інформації, що була надана або оприлюднена відповідно до цього Закону, крім обмежень, встановлених законом» [2]; відкритості «як доступ до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством» [2]; гласності як «обов'язок розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію» [2]; підзвітності як «парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації» [2]; спрощення мови адміністрування як «максимального спрощення процедури подання запиту та отримання інформації» [2] та «обов'язку розпорядника інформації надавати та оприлюднювати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації і оновлювати оприлюднену інформацію» [2]. З іншого боку, в статтях 2 та 3 зазначається, що прозорість та відкритість діяльності суб'єктів владних повноважень виступають лише як один із принципів забезпечення доступу до публічної інформації, в свою чергу гласність та спрощення мови адміністрування є тільки гарантіями забезпечення права на доступ до публічної інформації. Подібна позиція призводить до втрати дійсного змісту та значення кожного з вказаних принципів. В свою чергу, ми не можемо погодитися з такою думкою законодавця, адже доступ до публічної інформації, гласність, відкритість, прозорість, підзвітність та спрощення мови адміністрування є змістовно по-різному наповненими категоріями, в рамках нашого дослідження вони розглядаються як складові елементи принципу транспарентності, проте це не означає, що вони можуть поглинати чи замінювати одне одного. Подібна підміна понять штучно створює колізії в законодавстві, призводячи до неможливості визначення змісту кожного з принципів та, як наслідок, не відображає їх дійсного значення.

Серед актів, які закріплюють принцип транспарентності в діяльності органів виконавчої влади в Україні, необхідно звернути увагу на акти, що забезпечують основи правового регулювання системи виконавчої влади в Україні. Характер нормативного регулювання принципу транспарентності в Законах України «Про центральні органи виконавчої влади», «Про Кабінет Міністрів України», «Про місцеві державні адміністрації», «Про Фонд державного майна

України», «Про Антимонопольний комітет України» та інших викликає безліч питань. Адже кожен окремий нормативно-правовий акт, який регулює правове становище конкретної ланки системи виконавчої влади в Україні надає власний перелік принципів діяльності кожного органу виконавчої влади окремо. Відповідно, це призводить до того, що в кожному акті викладено власне закріплення принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади. Так, відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» діяльність Уряду ґрунтується на принципах відкритості та прозорості [3]. Ті ж самі принципи названі в Законах України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про Фонд державного майна України». В свою чергу, в Законі України «Про місцеві державні адміністрації», серед інших принципів діяльності місцевих державних адміністрацій, закріплено лише принцип гласності [5]. В Законі України «Про Антимонопольний комітет України» серед основних принципів діяльності закріплено принцип гласності, при цьому стаття 2 вказує на принцип відкритості діяльності Антимонопольного Комітету, який зобов'язаний, відповідно до цього принципу, оприлюднювати інформацію та надавати інформацію на запити відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [6]. Законом України «Про Державну прикордонну службу України» вказано принцип відкритості для демократичного цивільного контролю [8]. Закон України «Про Національну поліцію» сьогодні є єдиним актом, що регулюють правове становище конкретного органу виконавчої влади, в якому не тільки надано перелік принципів діяльності конкретної ланки виконавчої влади, а й здійснена спроба розкриття змісту кожного з вказаних принципів. Відповідно до статті 9 Закону України «Про Національну поліцію» діяльність Поліції ґрунтується на принципах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та Законами України. В свою чергу, відкритість та прозорість діяльності Поліції передбачає постійне інформування з її боку як органів державної влади та органів місцевого самоврядування, так і громадськість про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку; та забезпечення доступу до публічної інформації, власником якої вона є у порядку та відповідно до вимог, визначених законом [9].

Наступна колізія виявляється при аналізі актів, які врегульовують питання визначення правових засобів реалізації принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади. По-перше, нормативне регулювання правових відносин забезпечення принципу транспарентності знаходить своє закріплення на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Серед них важливе значення мають: Укази Президента «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації», «Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади», Постанови КМУ «Про заходи щодо подальшого за-

безпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади» та «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», а також програми діяльності КМУ «Український проєкт: для людей, а не політиків» та «Відкритість, дієвість, результативність», Розпорядження КМУ «Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2014–2015 роках» та інші. Таким чином, підзаконні нормативно-правові акти регулюють питання, які повинні бути закріплені на рівні закону. В свою чергу, в цих же актах залишається відсутнім єдине розуміння змісту принципів «прозорості», «відкритості», «гласності», «підзвітності», «спрощення мови адміністрування» та «право доступу до публічної інформації», що пояснюється відсутністю визначень даних дефініцій на рівні закону.

Необхідно відмітити, що факт ігнорування необхідності нормативного закріплення єдиного легального поняття принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади зберігається до цього часу. Яскравим прикладом цього є прийняття нової редакції Закону України «Про державну службу», який вступає в силу у травні 2016 року. Стаття 4 Закону визначає систему принципів державної служби, вносячи зміни в яку законодавець не закріпив принцип транспарентності в діяльності державних службовців. Різниця в нормах старого та нового акту, які закріплюють принципи державної служби, виявляється в тому, що в новому акті надано роз'яснення дефініцій принципу державної служби, які були закріплені в попередній редакції Закону (принцип забезпечення рівного доступу до державної служби та принцип прозорості [10]).

Висновки. Проаналізувавши норми вітчизняного законодавства в сфері регулювання відносин транспарентності виконавчої влади, ми приходимо до висновку, що стан нормативного закріплення основ відкритості та прозорості державної влади в нашій країні не в повній мірі відповідає вимогам та стандартам міжнародного права та не забезпечує необхідну реалізацію права кожного на доступ до публічної інформації, права участі в управлінні державною політикою, відповідальність представників влади перед народом. Основними проблемами норматив-

ного закріплення основ прозорості та відкритості виконавчої влади сьогодні виступають: відсутність єдиного розуміння поняття та змісту принципу транспарентності в діяльності виконавчої влади; неузгодженість та невідповідність одне одному норм актів, які закріплюють принципи прозорості, відкритості, гласності та підзвітності, права доступу до публічної інформації та зрозумілість рішень посадових осіб; порушення принципу верховенства закону та закріплення на рівні підзаконних нормативно-правових актів питань, які повинні бути закріплені на рівні закону.

Головне завдання та єдине рішення неузгодженості та неповноти правового регулювання основ прозорості, відкритості, гласності та підзвітності діяльності органів виконавчої влади в Україні ми бачимо у необхідності закріплення принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади на рівні Закону, який регулює основи діяльності виконавчої влади. На нашу думку, такими законодавчими актами повинні стати Закони України «Про центральні органи виконавчої влади», «Про державну службу», «Про місцеві державні адміністрації», «Про доступ до публічної інформації». Нормативне закріплення легального визначення принципу транспарентності на рівні основних Законів держави, які регулюють правове становище органів виконавчої влади, надасть можливість сформулювати єдине розуміння принципів «прозорості», «відкритості», «гласності», «підзвітності» та «права доступу до публічної інформації», визначить єдиний правовий механізм реалізації цих принципів на практиці, чим, в свою чергу, забезпечить процес легалізації діяльності органів виконавчої влади, забезпечить можливість контролю та участі громадськості в державному секторі, підвищить ефективність діяльності державних установ. Крім того, необхідно пам'ятати, що принцип транспарентності державного управління є одним з провідних стандартів міжнародного права та права Європейського Союзу, тому проводячи політику гармонізації норм вітчизняного законодавства до стандартів ЄС, законодавець зобов'язаний нормативно закріпити принцип транспарентності таким чином, щоб він відповідав нормам міжнародного законодавства та права Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
3. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.
4. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
5. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
6. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12/page>.
7. Закон України «Про Фонд державного майна України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4107-17>.
8. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.
9. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.

10. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

11. Відкритість та прозорість органів державної влади в контексті законодавства про доступ до публічної інформації / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. – Івано-Франківськ, 2012. – 115 с.

12. Науково-практичний коментар до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pdp.org.ua/images/stories/materials/COMMENT_API_FINAL.pdf.

13. Речицький В.В. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»» / В.В. Речицький // Свобода інформації та право на приватність в Україні. – Х. : Фоліо, 2004. – С. 161–162.

УДК 342.9

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ

LEGAL RESPONSIBILITY IN SPHERE OF INFORMATION: SEPARATE ASPECTS FORMATION

Писаренко Г.М.,

здобувач

Національної академії внутрішніх справ

Статтю присвячено дослідженню поняття й складу інформаційного правопорушення, окресленню співвідношення інформаційної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності, визначенню напрямів розвитку інформаційної відповідальності в контексті розроблення Інформаційного кодексу України.

Ключові слова: юридична відповідальність, юридична відповідальність в інформаційній сфері, інформаційна відповідальність, інформаційні правопорушення, інформаційні злочини.

Статья посвящена исследованию понятия и состава информационных правонарушений, обрисовке соотношения информационной ответственности с другими видами юридической ответственности, определению направлений развития информационной ответственности в контексте разработки Информационного кодекса Украины.

Ключевые слова: юридическая ответственность, юридическая ответственность в информационной сфере, информационная ответственность, информационные правонарушения, информационные преступления.

The article investigates the concept and structure of information crime, outlining relation to other types of legal responsibility, determining directions of the legal responsibility for the information crimes in the context of the development of the Information Code of Ukraine.

Key words: legal responsibility, information offenses, information misdemeanors, information crimes.

Проблематика юридичної відповідальності завжди посідала одне із центральних місць у юридичній науці. У сучасній юридичній доктрині найбільш поширеним є поділ юридичної відповідальності на чотири види: кримінальну, цивільну, адміністративну та дисциплінарну. Однак нині все більше вчених схиляються до думки, що така диференціація не є вичерпною та не відповідає сучасним правовим реаліям.

Зокрема, становлення й розвиток нового виду юридичної відповідальності – інформаційно-правової – викликає широку дискусію серед дослідників, що обумовлює актуальність обраної теми публікації.

Метою статті є дослідження концептуальних засад інформаційно-правової відповідальності як нового виду юридичної відповідальності.

Задля її досягнення необхідно вирішити такі завдання:

– надати визначення поняття «інформаційне правопорушення»;

– охарактеризувати основні елементи інформаційного правопорушення;

– відокремити інформаційні правопорушення від інших видів юридичних правопорушень і злочинів.

Окремі аспекти порушеної тематики розроблялись такими вітчизняними вченими: В.Ю. Баскаков, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, М.І. Дімчогло, В.А. Залізняка, Б.А. Кормич, В.А. Ліпкан, О.В. Логінов, Ю.Є. Максименко, А.І. Марущак, П.Є. Матвієнко, Л.І. Рудник, О.В. Полушкін, О.В. Стоєцький, А.В. Тунік, К.Г. Татарникова, В.С. Цимбалюк, Л.С. Харченко, К.П. Череповський, М.Я. Швець, Т.А. Шевцова, О.В. Шепета, О.В. Чуприна.

Особливе місце серед наукових розвідок у сучасній юридичній доктрині посідають доктринальні дослідження представників української наукової школи інформаційного права В.А. Ліпкана [1–6].

Сьогодні в інформаційній сфері відбуваються якісні зміни, пов'язані з масовим використанням комп'ютерних та інформаційних технологій. Ця обставина безпосередньо пов'язується з науково-технічною революцією й переходом суспільства до якісно нового стану – інформаційного.